

УДК 375.85:27-523.6 (477.83)

Теліш Павло Степанович,

кандидат географічних наук

Каднічанський Дмитро Анатолійович

кандидат географічних наук, доцент

Завадовський Тарас Богданович

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: dimakad@ukr.net

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

ЗНАЧЕННЯ ДОБРОМИЛЬСЬКОГО ВАСИЛІАНСЬКОГО МОНАСТИРЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ

Останнім часом на Львівщині великого значення набув релігійний туризм. Цей вид туризму включає паломницький, і розвивається на основі збережених культових споруд.

Мета статті – дослідити історію та аспекти використання в туризмі Добромільського василіанського монастиря.

Методологія. У процесі дослідження опрацьовано літературні та архівні джерела, проведено польові дослідження.

Результати дослідження. Розглянуто основні етапи розвитку монастиря, аспекти використання в туризмі у минулому та на сучасному етапі. Добромільський монастир є вагомим сакральним осередком, який, поступово відновлюючись після закриття у радянську добу, може стати значним паломницьким центром.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що авторами на

основі опрацювання джерел та проведення польових досліджень обґрунтовано перспективні напрями використання Добромільського монастиря у туризмі.

Практичне значення. Розроблено і апробовано туристичний маршрут «Сакральні об'єкти Старосамбірщини», куди включено Добромільський монастир.

Ключові слова: релігійні споруди, монастирі, релігійний туризм, паломництво, Добромільський монастир, сакральні центри.

УДК 375.85:27-523.6 (477.83)

Телиш Павел Степанович,
кандидат географических наук

Кадничанський Дмитрій Анатольович,
кандидат географических наук, доцент

Завадовський Тарас Богданович

Львовский национальный
университет имени Ивана Франко
г. Львов, Украина

Львовский национальный
университет имени Ивана Франко
г. Львов, Украина, e-mail: dimakad@ukr.net

Львовский национальный
университет имени Ивана Франко
г. Львов, Украина

ЗНАЧЕНИЕ ДОБРОМЫЛЬСКОГО ВАСИЛИАНСКОГО МОНАСТИРЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ПАЛОМНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА

В последнее время на Львовщине большое значение приобретает религиозный туризм. Этот вид туризма включает паломнический и развивается на основе сохранившихся культовых сооружений.

Цель статьи - исследовать историю и аспекты использования в туризме Добромельского василианского монастыря.

Методология. В процессе исследования обработано литературные и архивные источники, проведены полевые исследования.

Результаты исследования. Рассмотрены основные этапы развития монастыря, аспекты использования в туризме в прошлом и на современном этапе. Добромельский монастырь является весомым сакральным центром, который, постепенно восстанавливаясь после закрытия в советское время, может стать значительным паломническим центром.

Научная новизна проведенного исследования заключается в том, что авторами на основе обработки источников и полевых исследований обоснованно перспективные направления использования Добромельского монастыря в туризме.

Практическое значение. Разработана и апробирована туристический маршрут «Сакральные объекты Старосамборщины», куда включен Добромельский монастырь.

Ключевые слова: религиозные сооружения, монастыри, религиозный туризм, паломничество, Добромельский монастырь, сакральные центры.

УДК 375.85:27-523.6 (477.83)

Telish Pavlo Stepanovych,
Candidate of Geography Sciences

Kadnichanskyu Dmitry Anatoliiovych
Candidate of Geography Sciences, Associate
Professor

Zavadovsky Taras Bohdanovych

Lviv National University
Lviv, Ukraine

Lviv National University, Lviv,
Ukraine, e-mail: dimakad@ukr.net

Lviv National University
Lviv, Ukraine

VALUE DOBROMYL BASILIAN MONASTERY DEVELOPMENT PILGRIMAGE TOURISM

Recently religious tourism has become of a great importance in L'viv region. This type of tourism involves pilgrimage, and its development is based on the preserved sites of worship.

The purpose of this article is to investigate the history and some aspects of the tourism use of Dobromyl Basilian monastery.

Methodology. The literary and archive sources were elaborated, field research was conducted.

Research results. The main stages of the monastery development, some aspects of its use in the past and nowadays are discussed. Dobromyl monastery is an important sacred center, which is gradually recovering after the closure in the Soviet era, has a potential to become a significant pilgrimage center.

Scientific newness. Authors have grounded the perspective ways of Dobromyl monastery use in tourism based on the conducted research.

Practical aspects. The tourist route "Sacral objects of Staryy Sambir district" was elaborated and tested. Dobromyl Monastery is also included in this route.

Keywords: religious buildings, monasteries, religious tourism, pilgrimage, Dobromyl monastery, sacred centers.

Постановка проблеми. Туризм має вагоме значення в життєдіяльності суспільства. Його продуктивний розвиток значною мірою залежить від наявних ресурсів. Серед них чільне місце посідають історико-культурні пам'ятки, які часто виступають головною складовою в організації різних видів туризму. Загалом передгірська і гірська частина Львівщини відзначаються значною концентрацією пам'яток історико-культурної спадщини. Висока цінність цих пам'яток неодноразово була підтверджена світовою спільнотою, про що свідчить хоча б віднесення дерев'яних храмів до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У Передкарпатті й Карпатському регіоні переплелися різні національні культури, які залишили численні культові споруди і поховальні пам'ятки, що робить наш край унікальним з точки зору його туристичної перспективи. Проте, досі чимало унікальних пам'яток, зокрема культових споруд, які б могли привабити туристів знаходяться в занедбаному стані, залишаються маловідомими й недослідженими.

Від часу здобуття незалежності України значного розвитку чи радше відновлення на Львівщині набув релігійний туризм – відвідування сакральних споруд з паломницькою або ознайомчою метою [1, 21–22]. Цей вид туризму включає паломницький, і розвивається на основі збережених культових споруд. У гірській і передгірській частині Львівщини (етнографічний район Бойківщина, А. Данилюк, 2004) культових споруд, збудованих до XVI ст. залишилось небагато. Поряд із великим монастирським комплексом Лаврівського монастиря до наших днів зберігся і Добромільський василіанський монастир, який був і залишається вагомим центром розвитку християнства на теренах Галичини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історії монастиря присвячено чимало праць істориків, зокрема, М. Площанського, А. Данилюка, І. Крип'якевича, М. Кріля, Я. Малицького, Л. Цегельського, В. Мороза. Проте, питання використання монастиря у туристичній діяльності

дослідниками практично не піднімалися.

Постановка завдання. Спробуємо у даній статті розглянути основні етапи розвитку монастиря, аспекти використання в туризмі у минулому та на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Будівництво Добромильського василіанського монастиря розпочалося коштом шляхетського роду Гербуртів у XVI ст. У XVII ст. комплекс монастиря значно розбудували у стилі рококо. У 1705 р. між тодішнім ігуменом Васіяном Лучинським і будівничим з Ярослава Яковом Мавровичем була укладена угода про спорудження монастирської церкви св. Онуфрія. У 1731 р. поряд з церквою звели двоповерхові монастирські приміщення (келії), а в 1757 р. закінчили будівництво монастирської дзвіниці [8, 132]. На суспільне життя регіону, у тім числі і на монастирі, значний відбиток мали перехід Галичини під владу Австрії (згодом Австро-Угорщини) та реформи, відомі під назвою “Йосифінської касації”. Закон від 29 листопада 178 р. наказував ліквідувати монастирі, які не займалися лікарською, добродійною чи шкільною справою і мали менше ніж вісім монахів [8, 178].

Добромильський монастир, в якому концентрувалися найкращі василіанські сили того часу, і звідки виходили висококваліфіковані кадри для всієї Галичини і Закарпаття, вистояв. У першій половині XIX ст. у монастирі була багата бібліотека (понад 700 книг, з яких 74 церковнослов'янською мовою), одне гарне кириличне Євангеліє і чимало гарних ікон [5]. У 1805-1831 рр. у монастирі реконструйовано старі і збудовано нові споруди. Протягом XIX ст. зазнав суттєвих змін і зовнішній вигляд монастиря. Оскільки в обителі відчувалася значна вологість через високий рівень ґрунтових вод, то у 1868 р. було прокладено осушувальний канал. У 1867-1870 рр. у монастирі працював відомий майстер з Пряшева (Словаччина) Михайло Федорчак, який виготовив новий іконостас, престол і два вітари [8, 179]. Загальний розпис церкви зробив відомий на той час львівський художник Мартин Яблонський [6].

У 1882 р. Добромиль за ухвалою папи Лева XIII став місцем проведення василіанської реформи, яка офіційно тривала до 1904 року. 3 червня цей монастир був переданий єзуїтам. Проведення реформи було неоднозначно зустрите українським суспільством. Тогочасна преса писала, що 30 квітня 1885 року посольство мешканців Добромиля під керівництвом проф. І. Шараневича у Відні на аудієнції в цісаря доводило безправність передачі монастиря єзуїтам [12]. Серед перших реформованих василіан, що розпочали студії у Добромилі, були відомий церковний композитор Мелетій Лончина, протоархімандрит Діонісій Ткачук, протоігумени Платонід Філяс, Марко Галущинський, Атанасій Калиш, єпископ Сотер Ортинський. Згодом на лівій стіні біля входу до церкви було встановлено пам'ятну таблицю, яка була знищена з приходом більшовицької влади [8, 229–230].

28 травня 1888 р. до новіціату у Добромилі вступив молодий граф Роман Шептицький. В монастирі спочатку як новик, згодом як брат

Андрій, а в кінці – після складання монаших обітниць – як монах-священик, виконував монастирські обов’язки, вчився богослов’я та здавав іспити. Згодом завдяки таланту і праці став доктором теології та інструктором для новиків [10, 16–17]. У 1888 р. А. Шептицький придбав у Добромилі старий іконостас, який став одним з перших експонатів Національного музею, створеного згодом митрополитом. Врятував пам’ятку мало не з вогню, бо тодішні священики у провінції зазвичай спалювали затерті чи вкриті кіптявою ікони [3, 30].

Таблиця 1

Перелік першочергових заходів для розвитку туризму на Добромильщині у 1939 р.

<i>Перелік заходів</i>	<i>Отримані вигоди</i>	<i>Орієнтовний бюджет (у тогочасній валюті, злотих)</i>
Впорядкування вул. Кляшторної, будова дорожнього полотна (близько 2 км), двох мостів, створення об’єкту для прийняття соляних ванн.	Покращення доступу до руїн замку Гербуртів і василіанського монастиря, доступ до територій з умовами для літнього відпочинку і водночас для розвитку лижного спорту взимку	15 000
Отримання кредиту з метою переобладнання десяти будинків для закладів відпочинку (проживання в літній період)	забезпечення нічліжної бази	7 000
Будівництво інженерних споруд на р. Вирва	регулювання р. Вирви, запобігання паводкам і повеням	4 500

Одну з перших спроб організованого туризму в околицях Добромиля описує історик Іван Крип’якевич. У 1883-1889 р. львівське «Академічне братство» створило «мандрівничий» комітет, який організовував туристичні мандрівки для української академічної молоді. Під час одної з таких мандрівок туристи відвідали і Добромильський монастир. Мандрівка проходила за маршрутом: Перемишль – Добромиль – Устріки – Лімна – Турка – Розлуч – Смільна – Підбуж – Дрогобич. Учасники їхали за свій кошт і серед них згадуються Антоневиц, Бобикевич, Грицина, Е. Гуталевич, Дрималик, Козакевич (керівник мандрівки), Лев, Мицавка, Євген Петрушевич, Кирило Трильовський. Мандрівка почалася 1 серпня у Перемишлі, де студенти дали концерт. Наступного дня виїхали до Добромиля, де також дали музичний вечір у лісі поблизу саліни в Ляцку. 3 серпня учасники відвідали церкву і монастир, що були тоді під наглядом єзуїтів. Всюди було видно вірцевий порядок і акуратність. У коридорах монастиря висіли портрети фундаторів і жертводавців монастиря – Гербуртів і Потоцького – канівського старости [7, 12–14].

На початку ХХ ст. монастир і церква внаслідок сирості у

приміщеннях почали занепадати. Значно знизилась і кількість прочан-паломників. Монастир пустував із 1910 р., але згодом у 1928 р. пам'ятку було відновлено. Загальний кошторис робіт становив величезні на ті часи кошти – понад 15 тис. доларів США. У пам'ятці розмістили насамперед філософські, а згодом вищі гімназійні студії ЧСВВ. У 1930-их рр. святиню відвідували чимало відомих людей (громадський і політичний діяч, журналіст, публіцист та літератор Осип Назарук та ін.) [11]. Поступово почала зростати і кількість прочан-паломників, що відвідували монастир у часі відпустів на свято Преображення 19 серпня і Воздвиження Чесного хреста 27 вересня [2].

Цікаво зазначити, що розвиток Добромильського монастиря, як туристичного об'єкта, підтримувала і тодішня польська влада, яка загалом не надто прихильно ставилася до греко-католицьких монастирів. Про це свідчить перелік заходів, що планувався здійснити для покращення туристичної привабливості Добромильщини [13].

У міжвоєнний період найбільш відвідуваним і найвідомішим осередком паломництва у Західній Бойківщині стала Кальварія Пацлавська. Відомості про це паломницьке місце сягають дуже давніх часів. Відомо, що вже на початку XIV ст. була в Пацлаві (нині територія Польщі поблизу кордону з Україною) дерев'яна церква св. Симеона Стовпника, яка була неодноразово перебудовувана 1611, а згодом у 1921 р. У цій церкві була дуже давня ікона Пречистої Діви Марії з 1409 р. Кожного року до Пацлава прибувало чимало прочан і тому Апостольська столиця наділила це місце відпустами 1-3 травня, 12-13 червня, 1-2, 11-12 серпня, 11-14 вересня. Ще наприкінці XIX ст. збудовано нову велику муровану церкву і чудотворну ікону перенесено сюди. У 1923 р. організовано Хресну дорогу, яку щороку відвідували тисячі паломників. Найбільшого розвитку Кальварія Пацлавська набула за часів єпископства перемиського єпископа Йосафата Коциловського і добромильського декана, пароха с. Військо Йосифа Мариновича [9]. Найбільше число паломників приходило на Кальварійську гору 11-15 серпня і 11-14 вересня [2]. У той же час, дещо менше прочан відвідувало і Добромиль.

У 1946 р. Добромильський монастир був ліквідований. Цінну бібліотеку й архіви монастиря розділили і вивезли, повний віз книжок згорів у котельні Добромильської пивоварні [8, 382]. Останнього ігумена о. Макарія Розумійка ще влітку 1945 р. заарештували і засудили на 10 років концтаборів. Будівлі закритого монастиря у 1950-1992 рр. використовували як жіночий психоневрологічний інтернат. За цей час монастирська церква св. Онуфрія, монаші келії та господарські приміщення перетворилися на справжні руїни [8, 382]. Така ж доля спіткала згодом і Кальварію Пацлавську. На кальварійській горі залишився лише римо-католицький монастир.

У вересні 1992 р. монастир повернули василіанам. З цього часу почалося поступове відновлення монастирського комплексу і пожвавився паломницький рух. Відбудовано центральну церковну баню, перекрито дах

церкви (рис.). Хоча і зараз у монастирі проводяться відновлювані будівельні роботи, численні туристи-паломники відвідують це благословенне місце. Знову, як і у період перед війною, в свята Преображення Господнього і Воздвиження Чесного Хреста щороку відбуваються велелюдні відпусти.

Відновлення Добромильського монастиря як важливого осередку паломницького туризму на Львівщині без сумніву мусить продовжуватись. Цьому сприятиме низка природних, історико-культурних і соціальних чинників. Монастир розташований у досить збережених у природному відношенні мальовничих, ландшафтах. Природні умови також сприятимуть подальшому розвитку тут паломницького туризму. У недалекій околиці розташована низка цікавих об'єктів, які за умови відповідного розвитку інфраструктури здатні привабити сюди паломників і туристів. Це і залишки замку Гербуртів і приміщення давньої солеварні, на території якої споруджено меморіал жертвам, помордованим більшовиками у Добромильській тюрмі у 1941 р. Цікавими є і навколишні бойківські села, які мають вагоме значення для збереження історико-культурної спадщини.

Рис. 1. Зовнішній вигляд Добромильського монастиря у вересні 2014 р. , (Світлина Дмитра Каднічанського)

Розвитку комплексу Добромильського монастиря сприятиме і відкриття пункту пропуску на українсько-польському кордоні в Нижанковичах (Мальговичах), яке планується до кінця 2015 р. Вагоме значення мають і перші спроби проведення етнокультурних фестивалів, зокрема Днів Добросусідства (проводяться щороку поблизу кордону, де немає діючих пунктів пропуску).

Розвиток і відновлення комплексу Добромильського монастиря доцільно проводити враховуючи досвід розташованого неподалік

комплексу католицького монастиря у Кальварії Пацлавській. Цей монастир, що розташований у дуже подібних природних умовах, перетворився останніми роками не лише на місце паломництва, а й на визначний регіональний культурний та туристичний центр. Щороку весь літній сезон на території комплексу відбуваються багатолюдні заходи, в яких беруть участь не лише паломники, а й туристи з віддалених місцевостей, а часто й з-за кордону. У квітні тут відбувається Хресна дорога і відкриття сезону мотоциклістів. У травні – відпуст, регіональна проща для пожежників та урочистість з нагоди Вознесіння Господнього. Найбільша кількість туристів приїжджає сюди в літні місяці. Щороку у червні чимало туристів-паломників приймає участь у реколекціях для гірських провідників, урочистостях з нагоди Зіслання Святого Духа, і у відпусті до Св. Антонія. Крім цього, щороку, в останніх днях червня проводиться щорічна проща в наміренню тверезості. Багатолюдні урочистості у монастирі о. Францисканців відбуваються у липні – щорічна молодіжна зустріч “Месія – Воля”. Найбільший кальварійський відпуст відбувається тут щороку 11-15 серпня. У вересні – проща для донорів крові, малий відпуст (13-14 вересня), проща для працівників охорони здоров’я та урочисте відзначення річниці посвячення храму в Кальварії Пацлавській. У жовтні відбуваються урочистості присвячені Св. Франциску та закриття сезону мотоциклістів на Прикарпатті [14]. Річний цикл урочистостей триває всю теплу пору року і характеризується привабливістю не лише для паломників, а й для туристів.

На сьогодні найбільш реальні можливості щодо збереження історичної та етнокультурної спадщини регіону та розвитку подібних монастирських комплексів існують лише в межах природно-заповідного фонду (ПЗФ). Серед усіх категорій ПЗФ в Україні найкращі можливості для збереження історичної і етнокультурної спадщини та розвитку релігійного чи паломницького туризму мають національні природні парки (НПП) та регіональні ландшафтні парки (РЛП). До речі, досвід нашого найближчого сусіда також використовує подібну практику. Територія кальварійського монастирського комплексу увійшла до створеного 2001 року лісового ландшафтно-культурного резервату “Кальварія Пацлавська”, площею 173,18 га [15]. Подібний природоохоронний об’єкт варто створити і на Добромильщині.

Висновки. Отже, комплекс Добромильського монастиря, який має багатовікову історію, розташований у дуже сприятливих природних умовах, повинен у майбутньому стати місцем паломництва і розвиватися як регіональний паломницько-туристичний центр західної частині Львівщини. На сьогодні цей розвиток можливий у рамках природоохоронного статусу, враховуючи досвід центрів, розташованих у подібних природних умовах, використовуючи переваги прикордонного розташування. Для цього необхідні Божа допомога і спільні зусилля органів державної і духовної влади, науковців і місцевих жителів.

Список використаних джерел:

1. Безручко Л.С. Методика оцінки історико-культурних ресурсів: навч. посіб /Л.С. Безручко. – Львів, 2013. – 164 с.
2. Відпуст в церкві оо. Василиан у Добромилі // Бескид. – Ч. 6 (165) від 30 жовтня 1932.
3. Волков М. Митрополит Шептицький показав 10 тисяч ікон і стародруків / М. Волков // Країна. – №47(200). – 5 грудня 2013. – С. 30.
4. Данилюк А.Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво / А.Г. Данилюк. – Львів: НВФ „Українські технології”, 2004. – 168 с.
5. Добромиль: монастирь чина Св. Василя Великого и несколько слов об отношении города / Венедикт М. Площанский. Львов: Типография Ставропигийского института, 1867. – 48 с.
6. Добромильський василіанський монастир св. Онуфрія. Буклет. – Жовква, 2003.
7. Крип'якевич І. З історії галицького краєзнавства / Іван Крип'якевич. – Львів: Друкарня НТШ, 1932. – С. 12–14.
8. Кріль М.М. Старосамбірщина: історія і культура / М.М. Кріль. – Львів: Піраміда, 2009. – 600 с.
9. Малицький Ярослав. З історії села Військо /Я. Малицький / Закована молодість. – Л.: Каменяр, 1994. – С. 56–63.
10. Цегельський Л. Митрополит Андрій Шептицький: короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності / Л. Цегельський. – Львів: Місіонер, 1995. – 80 с.
11. Мороз В. Добромиль – перлина українського Підгір'я / В. Мороз // RISU. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/44827/.
12. Echo z nad Sanu. Organ miejscowy dla ziemi przemyskiej i sanockiej від 10 травня 1885 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication?id>
13. Gorowski H. Charakterystyka powiatu Dobromil i potrzeby letniskowo-turystyczne // Nasze zdroje i letniska. – 1939. – N3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sanockabibliotekacyfrowa.pl/dlibra/docmetadata?id=71>.
14. Kalwaria Paclawska. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kalwariapaclawska.pl/index.html>.
15. Zespół parków krajobrazowych w Przemyslu – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zpkprzemysl.pl/index.php?fsid=1&t=informacje_ogolne.

Список использованных источников:

1. Безручко Л.С. Методика оценки историко-культурных ресурсов: учеб. пособие /Л.С. Безручко. - Львов, 2013. - 164 с.
2. Отпуст в церкви оо. Василиан в Добромыле // Бескид. - Ч. 6 (165) от 30 октября 1932.
3. Волков М. Митрополит Шептицкий показал 10000 икон и старопечатных книг / М. Волков // Страна. - №47 (200). - 5 декабря 2013 - С. 30.
4. Данилюк А.Г. Народная архитектура Бойковщины. Жилищное строительство / А.Г. Данилюк. - Львов: НПФ "Украинские технологии", 2004. - 168 с.
5. Добромыль: монастирь чина Св. Василя Великого и несколько слов об отношении города / Бенедикт М. Площанский. Львов: Типография Ставропигийского института, 1867. - 48 с.
6. Добромыльський василіанський монастирь св. Онуфрія. Буклет. - Жовква, 2003.
7. Крип'якевич И. Из истории галицкого краеведения / Иван Крип'якевич. - Львов: Типография НОШ, 1932. - С. 12-14.
8. Криль М.М. Старосамборщина: история и культура / Н.Н. Криль. - Львов: Піраміда, 2009. - 600 с.
9. Малицкий Ярослав. Из истории села Войско / Я. Малицкий / закованных молодость. - Л. : Каменщик, 1994. - С. 56-63.
10. Цегельский Л. Митрополит Андрей Шептицкий: краткое жизнеописание и обзор его церковно-народной деятельности / Л. Цегельский. - Львов: Миссионер, 1995. - 80 с.
11. Мороз В. Добромыль - жемчужина Украинский Подгорье / В. Мороз // RISU. -

- [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/44827/.
12. Echo z nad Sanu. Organ miejscowy dla ziemi przemyskiej i sanockiej от 10 мая 1885. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication?id>
13. Gorowski H. Charakterystyka powiatu Dobromil i potrzeby letniskowo-turystyczne // Nasze zdroje i letniska. - 1939. - N3. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://sanockabibliotekacyfrowa.pl/dlibra/docmetadata?id=71>.
14. Kalwaria Paclawska. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.kalwariapaclawska.pl/index.html>.
15. Zespol parkow krajobrazowych w Przemyslu - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.zpkprzemysl.pl/index.php?fsid=1&t=informacje_ogolne.

References:

1. Bezruchko LS Methods of assessing the historical and cultural resources, teach. /L.S guidances. Bezruchko. - Lviv, 2013. - 164 p.
2. Dismissal of the church oo. Basilian in Dobromyl // Beskid. - Part 6 (165) of October 30, 1932.
3. Volkov M. Metropolitan Sheptytsky showed 10,000 icons and old books / Volkov // Country. - №47 (200). - December 5, 2013. - P. 30.
4. Danyluk AG Folk architecture Boykivshchyna. Housing / AG Danyluk. - Lviv: Firm "Ukrainian technologies", 2004. - 168 p.
5. Dobromyl: magnitude of Monastery of St. Basil the Great and respects Several words about the city / M. Benedict Ploschansky. Lions: Typography Stavropyhyyskoho institute, 1867. - 48 p.
6. Dobromyl Basilian monastery of St. Onufriya. Booklet. - Zhovkva, 2003.
7. Krypiakewych I. History of Galician local history / John Krypiakewych. - Lviv: NTSh Printing Office, 1932. - P. 12-14.
8. Krill MM Starosambirshchyna: history and culture / MM Krill. - Lviv: Pyramid, 2009. - 600 p.
9. Jaroslav Malicki. History villages army / I. Malicki / Zakovana youth. - L. : Mason, 1994. - P. 56-63.
10. Tsehelskyi LA Metropolitan Andrey Sheptytsky: a short biography and overview of his church and people's activity / L. Tsehelskyi. - Lvov: missionaries, 1995. - 80 p.
11. V. Moroz Dobromyl - the pearl of Ukrainian Pidgir'ya / V. Moroz // RISU. - [Electronic resource]. - Access: http://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/44827/.
12. Echo z nad Sanu. Organ miejscowy dla ziemi przemyskiej i sanockiej of 10 May 1885. - [Electronic resource]. - Access: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication?id>
13. Gorowski H. Charakterystyka powiatu Dobromil i potrzeby letniskowo-turystyczne // Nasze zdroje i letniska. - 1939. - N3. - [Electronic resource]. - Access: <http://sanockabibliotekacyfrowa.pl/dlibra/docmetadata?id=71>.
14. Kalwaria Paclawska. - [Electronic resource]. - Access: <http://www.kalwariapaclawska.pl/index.html>.
15. Zespol parkow krajobrazowych w Przemyslu - [electronic resource]. - Access: http://www.zpkprzemysl.pl/index.php?fsid=1&t=informacje_ogolne.